

Дөр үстүндөги пролетарийлар бириккелер!

Улујаан кижилердин учуры

лет
кузнец 7

Б. ВОЛИН.

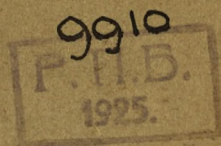
12 биографий

перевод А. Сабашкина.

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ С. С. С. Р.
МОСКВА, Никольская; 10.

Алт.

2-919

12

Улу јаан кижилэр

Н. И. Бухарин.

А. И. Рыков.

Ф. Э. Дзержинский.

А. П. Смирнов.

Г. Е. Зиновьев.

И. В. Сталин.

М. И. Калинин.

М. П. Томский.

Л. Б. Каменев.

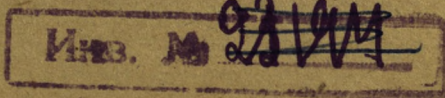
Н. Н. Нариманов.

В. В. Куйбышев.

М. В. Фрунзе.

Центральное Издательство Народов Союза С. С. Р.
МОСКВА — 1925.

Инв. № 2611

01510

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типографии Централь-
ного Издательства наро-
дов С. С. С. Р. Москва, Ни-
кольская, 10,
в количестве 2,000 экзмп.
Главлит № 39.184.

БУХАРИН Николай Иванович

**Орус Коммунист Партиянын Жаан Комитеттинг члэ-
ни „Чин“ дэп газэты чиип башкарыптэт.**

Николай Иванович Бухарин 1888 жылда чыкан. Анын адазы гимназияда балдар ўрэдэтэн качи болгон. Николай Иванович баштап ўч классту школада ўрэн-гэн, анын кииндэ гимназия барала аны ўрэнип чикты.

Анын кииндэ ўч жыл Москвада унивэрситэтэ жан

билип жаргы эдэтэн кэрэкэ ўрэнип турды. Эбэш табынча бир жыл Вена дэп городто унивэрситэтэ ол-он жаргы эдэтэн кэрэкэ ўрэнгэн.

Он-сэгисе јаштуда Ник. Иван. 1906 јылда социал-демократ партия кирди. Мынан ары анын ысјангисттэп турган кэрэги партиянынла революциянын кэрэгиндэ.

1905 јылдын кииндэ Орус јериндэ тјймээн дэп нэмэ эбэштэн токтоп турган. Анан бэри 1912 јылга јэтрэ, качан Лена дэп судын јаказында алтын иштэглэп турган ишмэкчилэрди атклаганча, ол тужунда тјймээндэр торт тымып калган болгон.

Интеллигентт улус каанын кату кылыгынан коркуглап тјймээндэргэ кирижнэс болды, ишмэкчилэр тээ эмди торт тјймээндэрдэн бойлорына туза сакыбас болды.

Анын учун ол јылдарда партияда турган революционэр кижэ кэрэктэрин башкаарга сўрэкэй кўч болгон. Андада Николай Иванович нэ бар кўчилэ сўмезили партиянын кэрэгинэ сўрэкэй тартынып иштэп турды.

Ол Москвада Петэрбургта канча заводтордогы ишмэкчилэрдинг ортозында тјймээк баштады. Студэнт улустын ончо тјймээндэринэ кирижип база турган башкарууны јанды јаратпай башталган нэлэ тјймээндэргэ кирижин аа болужатан болгон.

1908 јылда аны Москвада Партиянын Комитетинэ члэн эдип тутылар.

1910 јылда революция учун иштэген кэрэгиндэ аны Москованын полициязы арестовать этти.

Николай Иванович тўрмэдэ бир жыл отурды.

Кииндэ аны Сибиргэ айдадылар.

Айдатырган јериндэ узак јатнай Николай Иванович качип башка каанын јеринэ барды, ол боинча 1917 жылга јэтрэ Орус јеринэ кэлбэй анда јүргән.

Ол качиш јүрүминдэ Николай Иванович канча-канча каандардын јериндэ болды, болгон јерлэринин ады бу: Германияда, Австрияда, Швейцарияда, Норвергияда, база Америкада болгон.

Анда ол В. И. Ленинла туштажип таныш болды, кийиндэ анын чин үрэдүзин јарадып угатан урәнчиги болды.

Өскө каандардын јерлэриндэ Николай Иванович болшевиктардын үрэдүзин јарлар таркадып турды. Ончо албатынын ишмэкчилердин түймээнинэ кирижээчи болды. Ол јерлэрдэ јорыктап јүрөрдэ революциянын кэрегин Германнын Австриянын ишмэкчилэринин ортозында јарлап үрэдип турды. Канча ишмэкчилерди јан билэргә јууп үрэдип башкарып турды. Ол-ок тужунда Николай Иванович партиянын кэрегин бичикэ чиэчи болгон. Болшевиктардын бир јааны болуп Николай Иванович партиянын јаан јуундарында туружаачи болды.

1917 жылда баштапкы аинда нөк. Бухарин. Орус јеринэ јанып кэлди. Мында Москвада ол „Социал-Демократ“ дөп газет-лэ „Спартак“ база „Коммунист“ дөп бичиктәр чиип турды.

Орус јериндэ Бухарин көп-сабазын бичик чиэр болды, андада Москванын ишмэкчилэринэ революциянын кэрегин јарлап, ишмэкчилерди үрэдип јүрди.

Каанын ордына өскө башкаруу туруп байлар јаар тартынып турарда аныла Николай Иванович јаннын кэрегиндэ бичиклэ сөс блажип турды. 1918 жылдан

бэри „Чин“ дэп газэти башкарып чийктэт. 1918 жылда-
ок аны Ончо орус јериндэ чийп турган бичиктэрдн
башкаратан кээркэ члэн эдип тургускан.

Анан башка 1918 жылда аны 1-й Унивэрситэтэ база
Свердловтын унивэрситэдиндэ улусты бичикэ ўрэдэр
качи эдип тургускан.

Ол кэрэктэргэ ўзэрэ аны Социалист Академиянын
Президиумына чигарган, ол-он боинча „Чин“ дэп газэ-
ти башкарачи болуп.

Орус Социал-Демократ Партиянын 6-чи јуунында
1917 жылда нбк. Бухаринды Орус. Коммунист
Партиянын Јаан Комитетинэ члэн эдип
туткан ол кэрэкэ амдидэ турганча.

Анан башка Бухарин 1918. жылдан бэри Ончо
Орус Јериндэ Јаан Башкаруу Комитетин
члэни болуп туртэт.

1917 жылдан бэри Москва городтын Советиндэ члэн
болуп јат. 1919 жылдан бэри Коммунист Интернацио-
налдын Президиумында члэн болуп туры.

ДЗЕРЖИНСКИЙ Фелико Эдмундович.

Орус Коммунист Партиянын Жаан Комитетинин члэни. Албатынын Лөжөзин башкарып турган Жаан Советын председатэли, база Государстванын Политиказын башкарып турган Управлениянын председатели.

Ибкөр Дзержинский 1877 жылда Чикан.

Ўрэнгэн јери Вильна дэп городто гимназияда. 1894 жылда гимназияда 7-чи класста ўрэнип турала ол революциянын кэрэгиндэ кожуды, анан улай Социал-Демократтардын ортозында иштэнэ берди.

1895 жылда Феликс Эдмундович Литваның Социал-Демократ партиянын члэни болуп кирэлэ, фабриканың ўрэнчиктэрин башкарып ўрэдиң турды. Эмди јангысла революциянын кэрэгиндэ иштэнэин дэп Феликс Эдмундович 1896 жылда гимназиядан чыгала, ишмэкчи албатынын Ортозында революциянын кэрэгин јарлар кижй болды.

1897 жылда аны партия, „Ковно“ дэп городто изберди, (анда фабрикаларда заводтордо көп ишмэкчилэр болгон) Социал-Демократ партия; ол тушта анда-ок ол ўрэдүчи бажарлыкчи болуп турган.

Анда Феликс Эдмундович албатынын ортозына кирип аларды бажарлап јуун јуун туруп баштапкы Ишмэкчилэрдин түймэндэрин баштады.

1897 жылда полиция тил алып Дзержинскийды городтын ортозында арестовать этти. Анын јаткан јерин билглэбэзин дэп Дзержинский боинын бббкөзин јажырып боин Жамбровский дэп адады. Тўрмэдэ отуруп божордо аны 3 жылга баштап Полинск дэп дэрэмнэ айдадылар, кииндэ полицияла кэрижиң турарда, аны 500 вэрстэ өрө Капгородск дэп дэрэмнэ айдадылар ол эки дэрэмнэ Вятканың губэрдэ.

1899 жылда Феликс Эдмундович анан качип чигала ойто Вильна кэлди кииндэ Масквада кэлыгэн болгон.

Он салковой учун башка кижинин паспорт бичигин алып алала Масквадан Варшава јар барды. Ол тушта Варшавада Социал-Демократ башталганы јок болгон. Нөкөр Дзержинский ишмэкчилэргэ јууктап аларды ўрэдиң, Социал-Демократ партия баштап тургусты.

Анын кэрэгиндэ. Польшаның Социалист партия—зыла эбэш плаш болды.

Ол плаашта јэндэгэни Социал Демократтар. Нэин учун дээ? Шимэкчилэр Эмди Социал Демократарды Эчийчи болдылар.

1900 жылда февраль айда јуун тужунда Дзержинский арестовать Эдэлэ баштап Варшаванын тұрмэзиндэ отургузала кииндэ Сэдләцк дэп городтын тұрмэзинэ көчирди.

1902 жылда аны бэш жылга Сибир јаар айдап прадарга ол Вилинск дэп городтон качала гранды өдүп парды.

Баштап кэлгэн јери Бэрлин дэп городко (Герман јериндэ) анда август айда Литвала Польшанын Социал-Демократ партиялардын јууны болгон. Эмди Дзержинскийдын јұртар јери Краков городто болды (Австриянын јериндэ).

1905 жылдын январь айга јэтрэ каајаа. Польша-јаар туйка иштэргэ јұрди. Январь айда анар торт көчин барала, эмди Литвала Польшанын Социал-Демекрат партиязынын Јаан бажарчи члэни болды. Июль айда аны арестовать эдэлэ октябрь айга јэтрэ тұрмэдэ туттылар.

1906 жылда ол эки албатынын партиялары бириккип јуун эдэлэ, Дзержинскийды ончо Социал-Демократардын Стокгольм дэп городко (Швециянын јериндэ) јуунга дэлэгат эдиш чигарды.

Ол-ок жыл нёкёр Дзержинский Польшала Литванын Социал-Демократ патияларынан чигартылу дэлэгат болуп Орус Социал-Демократ ишмэкчи партиязына кирди.

1906 жылда аны Варшавада (Польшанын јериндэ)

Арестовать эдэлэ 1907 жылда ордына залог алып божодып ийди.

Анын кииндэ 1908 жылда катап арестовать этти, Эки катап жаргыладылар. 1909 жылда Сибиргэ айдап ийди анда јети конок Дзержинский адала качты, гранды бдүп анда јүрөчи болды.

1912 жылда Варшава ойто јанып кэльди, анда сентябрь айдын 1 күниндэ аны катап арестовать эдэлэ, качкан учун катарга иштээргэ Зјылга жарладылар.

1914 жылда нёкөр Дзержинскийды Орёл дэн городко көчирди анда каторганын ижин иштэди.

1916 жылда Масква јар көчирдилэр. Анда аны партияда туруп иштэгэн учун 1910-12 жылдарда база 6 жыл каторганын ижин кожты.

Февральдын революциязы тужунда нёкор Дзержинский Маскванын түрмезиндэ болгон, анан божонып чикан кииндэ Фэликс Эдмундович Масквада ишмэкчилердин ортозында иштэди.

Август айда аны дэлэгат Эдип партиянын јуунына чигардылар. Аны Орус Коммунист Партиянын Јаан Комитэтинэ чигарып туткан. Анан бэри Октябрьдын революциязына јетрэ Петербуркта Иштэди.

Нёкөр Дзержинский Октябрь айдагы революция тужунда Революциянын јуузын башкаратан Комитэтиндэ члэни болуп иштэгэн.

1917 жылда Декабрь айда, революцияны јаратпай јуулажип турган улустар-ла тартыжарга Ончо Орус јериндэ чрезвычайный Комиссиязы башталды, Дзержинский аны баштаган кижиге болуп, председател болды.

1919 жылда Дзержинский албатынын журтын башкара кэрегинэ камиссары болды, анын кииндэ 1921 жылда.

Ончо государстванын јолдорын бажарлар болуп Камиссары болды.

Албатынын Комиссарларынын Советинэ Рыковты председатэль эди туткап кииндэ Ончо Союзтын Советардын 2-чи јуунында Дзержинскийды Албатынын Јөжөзин башкаратан Советинин председатэль Эди тутты. 1917 жылдан бэри нөкөр Дзержинский Орус Коммунист Партиянын Комитэтын айрылып болбос члэни болды В.-Ч. К-анын кату булгалбас председатэли болуп ишмэкчилэрлэ крестьяндардын кэрегин карулдап туру.

ЗИНОВЬЕВ Григорий Евсеевич.

**Орус Коммунист Партиянын Жаан Комитетинин
члэни, Коммунист Интернационалды башкарып
турган Комитетинин председатели.**

Григорий Евсеевич Зиновьев 1883 жылда чикан.
Херсон губерда. Ёрэнгэн школазы гимназия, анда-ок
анын революциянын кэрэгиндэ ижи башталган.

1901 жылда Елисаветград дэп городто Орус социал
демократ ишмэкчи партия кирип тудуш партиянын
кэрэгинэ интэр болды.

Качан 1903 жылда партиянын 2-чи жуунында жуун 2-ки башка бөлүүлөрдө болшевик болуп база меньшевик болуп Зиновьев бирдө булгакы жок болшевиктарга бириккы. Ол туштаг бэри болшевик жаннан ары бэри булгабай турды.

1905 жылдын алдында Зиновьев өскө каанын јериндө Бэри дөп городто (Швейцарияда) бичикэ үрэнип, ол-ок тужунда партиянын ижин таштабай јурди. Анда ол качип барган Улустарды үрэди меншевиктарла сөс јан блажип тартыжип јурди (ол тушта болшевиктардын меншевиктардын ортозында сүрөкэй јаннын кэрэгиндө блаш болгон). Меншевиктар өскө сациалист партияларла јөптү болгондор.

Революциянын алдында 1905 жылда Зиновьев Орус јеринэ кэлди. Мында анын ижи ишмэкчилердин ортозында Васильевский дөп ортолыгында Петроградта јангыла башталды. Петроградтын ишмэкчилери Григорий Евсеевичты јакши билгөндөр. Зиновьев партиянын кэрэгин јакши јарлагадый ишмэкчилерди баштап жуун аларды башкаргадый болуп билдирди.

Удабай Коммунист Партиянын Комитетинэ (Петроградта)члөн эдип тутылар.

Анын революциянын кэрэгиндө иштөп турган ижи аны арестовать эдөрдө токтоды. Зиновьев турмэдө бир кээк ай отурала гранды өдүп качты.

1907 жылда нөк. Зиновьев Лондон дөп городта (Англияда) Орус социал-демократ ишмэкчилердин партиянын болгон жуунына кирижти. Ол жуунда болшевиктарла меншевиктар кожо туружканы калгынчи жуун болгон.

Ол жуунда меншевиктар боинын үрэдип турган

урэдүүзин жардырбай алдырдылар. Яңы башкаруу Жаан Камитетка Члэндэри болуп көп сабазы болшевиктар кирдилэр, нөкөр Зиновьев ол члэндэрдиг тоозында кирди.

Өскө каандардын јериндэ Зиновьев В. И. Лениннын сагыжин жарадып анын ўрэдүүзин таркадып болужип турар болды. Ол канча башкаруунын кэрэгиндэ, албатынын јадыжи кэрэгиндэ чийгэн, ол бичиктэрдэ меншевиктарла јаннын кэрэгиндэ тартыжип сөс плаажип турган.

1908 јылда Григорий Евсеевич Орус јеринэ јанып кэлди. Мында оны Петербургта арестовать эдэлэ бичик чийп турган „Работник“ дэп типографиянын кэрэгиндэ жаргыладылар. Баштап ол Петербургтын тұрмэзиндэ отурды, кииндэ аны Елисаветградтын палициянын каруулына ийгэндэр. Ол-ок јылда ол катап гранды өлүп качты, Анда Жэнэва-да Жаан Комитетин јуундарында туружип база Париж дэп городто (Франпияда) Ончо Орустардын јуунында туружты.

1909 јылда партиянын „Социал-Демократ“ дэп газетин чийп башкарап болды.

Лениннын урэдүүзин жарадып турган Григорий Евсеевич, партия эки јара бөлүлип; эмди канаип революцияны баштар, пролетариат Улусты тургузуп јуу баштарба ол эмээ буржуйларла јөптөжөр-бэ дэп, ол плажка кирижип пролетариат улусты буржуйларла јуулаштар дэп турды.

Качан Орус јериндэ эмди туду јок „Јилдыс“ ла „Чин“ дэп газетэр чийп турарда Зиновьев боннын чийгэн сўмэзин иип турар болды.

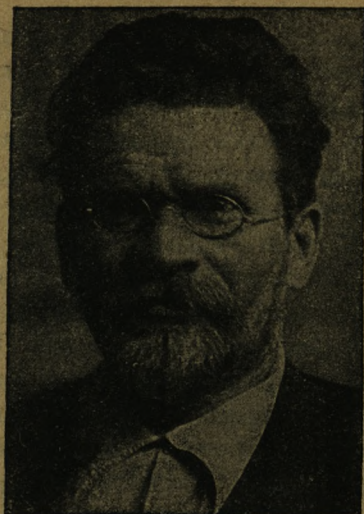
1916 жылда апрэль айда Бэрн дэн городтын јанында Кинталь дэн дэрэмнэдэ (Швейцарияда) 2-чи Ончо албатылардын социалист улустын јууны болды. Ол јуунда „ончо ишмэкчилэр јууды боинын каандарын токтострып түймээн баштаглазын“ дэн јөн бәрдилэр.

Ол јуунда Социал-Демократ партиянын Јаан Камитетинэн Ленинла Зиновьев бардылар, алар јууды јаратпай ончо албаты түймеп чыксын дэн айтылар.

Февральдын революциязы 1917 жылда Зиновьевты Орус јеринэ јандырды. Зиновьев катан Петербургта ишмэкчилердин ортозында иштэн, ол-ок жылда болгон октябрь айда рэволюцияны баштап бэлэтэн турды. Экинчи революциянын Кииндэ Петербургтын ишмэкчи, Чээрў Улустардын дэлэгатардын Советиндэ председатэли болды.

Јуу тужунда Рэволюциянын јуузын башкаратан Комитэтэ члэн болуп турды. Узака партия иштэн кэлэрдэ анын ады макатылу болды. Ленинла кожо Коммунист Интэрнационалды баштап иштэди. Анын баштапкы јууны 1919 жылда јуулды.

Анағ бэри нөкөр Зиновьев Коминтэрнын Башкаруу Комитетинин председатэли болуп туры.

КАЛИНИН Михаил Иванович.

**Орус Коммунист Партиянын Лаан Комитетинин
Члэни СССР база Орус Социал Бириккэн Совет
Республиканын Башкаруу Комитэтардын прэд-
сэдатэли.**

Михаил Иванович Калинин 1875 жылда ноябрь ай-
дын 7-чи коногында чикан Верхняя-Троица дэп дэрэм-
нэдэ Тверь губэрдэ.

Чикан укгы крестьян, 13 јашка јетрэ айлында ада-
зына ишкэ болужип јүргэн. Кичинэктэн ала бичикэ

тартынып бои бош тужунда ўрәнип бичикты кычирап болды. Бирь помещиктын ўй кижизинин јакшызына болуп, анын балдарыла ол Ойноп јўрәтән, Михаил Ивановичты 11 јаштуда баштапкы ўрәдип турган школаа алды. Анда ўрәнип Михаил Иванович ончо баалдардан артык болуп божоды, анын кииндә аны помещиктын айлына ишкә алды. Ол иштәп турган ижи аа јарабай турган. Бои ол иштәп турган ижин қомой иштәтәм дәп куучиндап туру. Андый да болзо помещиктын айлында јургәни аа тузалу болды-ол канча бичиктәр анда кычырып јўргән. Удабай әэзи аны ўрәнчик әдип Петербуртта патрон иштәйтән заводко бәрип ийды.

Мында ол әки јыл иштәди.

16 јышту болуп Путиловтын заводына тәмир иштәйтән „токар“ болуп јалданды.

Мында јиит Миша политикаа ўрәнип турган, улусла алардын бичиктәрин кычырын билишти.

1898 јылда бои да „Ишмәкчинин Сагыжы“ дәп газәтә чиечи болды, Ол-ок тужунда нөкөр Калинин социал-демократ партия члән болуп кирди.

Бир јылдын бажында 52 нөкөрилә арәстовать әттирди. Петербуртта „Ишмәкчи улусты арлалайтан Союзта“ турган дәп јарглады.

10 ай отурала Кавказ јар барарга суранарда бийләр јөбин бәрдиләр. Мында нөкөр Калинин Тифлис дәп городто туракалып база айдаткан улусла билижин, алардын јуундарында туружуп, андаш ишмәкчиләрдин ортозында революциянын кәрәгин иштәди.

Анын ижи, анда турган жамылуларга, комой көрүү-нөрдө аны Рэвэль деп городко айдады. Анда баштап ол андагы пролетарийларды бириктирип башкарып турган.

1903 жылда январь айдын 9-чи күн арэст болордо ол улустын тоозында ийкөр Калинин кирип калды. Аны Петербург жар алып бардылар, анда ол 6 ай түрмэдэ отурды. Түрмэдэ аларды 41 кижини сүрөкэй соклады кээки алардан өлгөндөри дө бар. Бирь айдын бажинда (соконнон кииндэ) ийкөр Калинин түрмэдэн божоп Рэвэль жар ойто аидатырды. Анда бир заводко жалданып иштэди.

1904 жылда аны Сибиргэ айдадылар. Жолой, ол тушта Японла жуу башталарда, аны Олонецкий губэргэ айдадылар, анда 1905 жылга жетрө божогончо жүрди.

1906 жылдан 1908 жылга жетрө Михаил Иванович тэмир иштэп турган улустын союзында иштэди.

Ол Петербургтагы болшэвиктардын ортозында боинын ижи лэ башка бильдирип турган, андагы партиянын камитэтиндэ члэн болуп турган.

Стокгольм деп (Швецияда) городто партиянын жууны болордө база барып жүргэн. Революциянын кэрегиндэ иштэйтэн ишти, боинын заводтогы ижилэ жаньс иштэп турган. Михаил Ивановичты Петербургта палиция истэп: канча-канча катап арэстовать эдөрдэ арга жокто дэрэмнэ барды. Анын кииндэ 1909 жылда Масквва кэлди.

Мында городтын ортозында жүргэн, тэмир жолдын вагондарын башкарып турган станция жалданды. 1910

жылда аны база арэстовать эдэлэ Масквадан чигарып ийди.

1911 жылда Петербургка барарда база арэстовать эттирди.

1913—13—15 жылдарда Михаил Иванович „Айваз“ дэп заводто иштэди. Ол завод революциянын кэрэгин дэдэ кылынып база нэлэ кэрэкэ ончо заводтордон артык болгон. Заводто болшевиктарла ёскё социалистардын ортозында плааш болгон. Жуудын баштапкы кўндэриндэ нёкёр Калинин, партиянын жакылтазыла жуу токтозын дэп жуулган ишмэкчилэрин алдында куучин айты.

1916 жылда ноябрь айдын 7-чи кўниндэ аны арэстовать эдип тўрмээ отургусты, анда ол жылга жуук отурды, кииндэ аны Сибирь жар айдаар дэп турдылар. Баштапкы революция болордо Михаил Иванович Сибиргэ барбады.

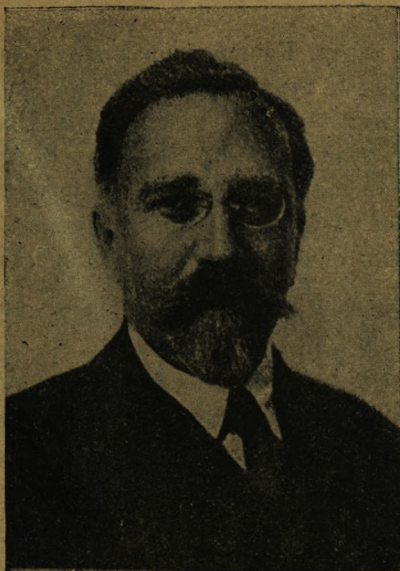
Экинчи революцияда нёкёр Калинин база туружуп иштэнип жат аны Петроградтын Думазында башкаруу эткэндэр.

1919 жылда аны Орус Каммунист Партиянын Жаан Камитэтинэ члэн эдип тутылар, Свердлов ёлгөн киндэ аны ончо Орус башкаруу Камитэтин председатэль этти: 1923 жылда ол Союз Республиканын Жаан башкаруу Камитэтнин председатэли болды.

1919 жылда Март айдын 30 коногында ВЦИК-тын жууны тужунда Ленин айткан: „эмди ортон кўчтў кре-

стындарды канаип јарадып башкаратаны бистин
јердә сўрәкәй кәрәк болунтәт, анын кәрәгиндә Совет
Башкаруунын бажинда андый кижй тургускадий, кәм
ол кәрәкә чин билип чидагадий.

Ол кәрәкти билип јараткадий кижй бистин нөкө-
рибис Калинин.

КАМЕНЕВ, Лев Борисович.

**Орус Коммунист Партиянын Жаан Комитетин
Члэни, Иш башкаратан Советын база Оборона-
нын предсэдатели Москва Советын предсэдатели.**

Лев Борисович Каменев 1883 жылда чикан Москва-
да. Анын адазы инжэнэр, энэзи балдарды айлда ўрэдиш
турган качи болгон. Лев Борисович баштап гимназияда
ўрэнгэн, аны ўрэнип божойла нэлэ уска ўрэдэтэн жаан
школа барып, аны ўрэнип божотподы.

Анда ол Эжилэ жыл болгон.

Орус Соцнал - Демократ. Партия Лев Борисович

1901 жылда кирди. Киргән боинча түдүш-ла жангыс партиянын кэрэгинэ туруп аа иштәп јарт таскаган, партиянын кэрэгин булгабас члэни болды. Нёкёр Каменев бои студэнт. түжунда ёскё Маскванын студэнтарла бирь катап јуун этклэн Маскванын бирь јериндэ түймән баштар дән јөн бүдүрдилэр, јолой праадарда аларды палиция јэдијип ончозын түдүп түрмэлэп салды.

Лев Борисович түрмэдэ пүдүн јарым ай отурды; ол 1902 жылда болгон.

Качан 1903 жылда Социал-Демократ партия эки јара бөлүлөрдө, Каменев болшевиктарга кожуды.

Партиянын ижинэ таскагын кэрэгин булгабас члэни болордо, аны партиянын јаан комитети кэрэкти јакши тургузуп бәрзин дән башка-башка јергэ нэр болды. Ол иштэгән: Тифлис дән городто, Масква, Петербуртта.

Ол кайдада иштэгэндэ, ишмәкчиләрди бирикктирип, алардын түймээнин башкарып боинын нэ бар чагын жангыс ол-ла кэрәкэ бәрәтән болгон, анын учун ёскё партиянын члэндәринән башка көрүнүп туратан.

Анын учун палиция аны көстөн бош салбайтан. Канча-канча катап аны Социал-Демократ партияда турун дән јарглап-та турды.

Боинын ижиндэ, чийгән бичиктериндэ, партиянын үрэдүзиндэ база революцияны-да элэрин, Каменев ары-бәри булгалбас, боин Ленинын үрәнчиги-болшевик болуп көргүсти.

1907 жылда ол Социал-Демократардын Лондондагы база Териоки дән городта јуундарында туружкан.

Бийлэр аны Петербургта јатырыбас дэп јөп бұдұр-
рәрдә ол 1908 јылда гранды бдұп башка каанын јеринә
барды. Анда ол Ончо Орус Социал-Демократардын Пар-
риж дән городто (Францияда) ол-ок јыл јаан јуунында
туружты.

Анын партиянын ижинә таскаганы база нэлә кә-
рәкти јәтрә биләри болшевик сагыжынан булгалбазы
аны ончо члэндәрдин ортозынан алдына чигарды. Эмди
бирдә јуун, бұдұргән јөп партиянын кәрәгиндә Каменев
око өтпөс болды.

1914 јылда партиянын Јаан Комитетин бұдұр-
гән јөплә нөкөр Каменев Орус јеринә Петербургка
кәлди. Мында Јаан Комитетән чигартылу болуп
ол ончо партиянын кәрәгин.

Башкарып база нэлә, 4-чи Думада болгон болшевик
деләгатардын ижин көрүп, аайлап бәрип турар болды.

Нөкөр Каменев јуу токтозын дән база иштәнгән ок.
Анын кәрәгиндә 1915 јылда ол боинын 4-чи Думада
турган Социал-Демократарынан чигартылу болуп

Финляндияа, өскө партиянын члэндәрилә јуунга ба-
рып јүргән.

Бир айдын бажинда ончо партиянын јўўны болгон,
анда бұдұргән јөн: „јўуды токтозор дән“. Нөкөр Каменев-
ты 4-чи Думадагы болшевик деләгатарга арестовать
этти.

Јаргы бұдәрдә Каменевты Сибирдә јажына јүрәр дән
бүттү. Анда ол баштапкы Февраль айдагы революция
јәтрә болды.

Февраль айдын революциязы нөкор Каменевтын са-

гыжын бош божотты ол тушта анын албатыны башка-
рар бичик чиин турары јарт билдирди.

Ол болшевиктардын „Чин“ дэп газэттэ иштэп нэлэ
Керенский баштаган башкаруунын кылыгын јамандап
албаты јонго јартын айдып бэрип туратан.

Октябрь айдагы революция Каменевты бичик чиэр
ижин токтозып эмди революциянын кэрэгин аайлагадый
аны башкаргадый кижн кэрэтү болордо аны аа тур-
густы.

1917 јылда нөкөр Каменев сэгис ай Петербург—
Советын президиумында члэн болды.

1917 јылда июль айда аны Ончо Орус јуртын Баш-
карып турган Комитети Президиумына члэн этти.

1918 јылда Москва Советын председатели болуп
Эмдэги боинча туры.

1922 јылда аны Албаты Комисарлардын Советында
председателдин помощникги эдип тутты.

В. И. Ленин ылыгын кийиндэ нөкөр Каменевты, Иш-
башкарып турган база Оборонанын Советиндэ предсе-
датель эдип туткан.

1917 јылдан апрель айдан бэри Лев Борисович
Орус Коммунист Партиянын Јаан Комитэ-
тин члэни болуп туру. Эмди В. И. Ленинын нэлэ
чийгэн бичиктэрин јууп бичикэ чийдирип башкарып
туру.

КУЙБЫШЕВ, Валериан Владимирович.

Орус Ком Партиянын Жаан Контрольный Комиссиянын Председатели, Ишмэкчилэ - Крестьяндардын Инспекциянын Комиссары.

Валериан Владимирович Куйбышев 1888 жылда чикан. Ёрэнгэни талорто болгон. Жаан школда ёрэнип турарда (университетта) арэстовать эттирип баштапкы курстан ётпэди. Революциянын кэрэгинэ нёкёр Куйбы-

шев 1904 жылда кирди Омтурада, социал-демократарла кожо турун, аа болужун туратан.

1905 жылда Петербургта революция кирижип анан бэри болшевиктарга јарт кожылды. Ол тужунда анын ижи: мылтык, ок тары тартатан, тудулу бичиктэр албатынын ортозында таркадары. 1906 жылда јеринэ Омтура јанып кэлип болшевиктардын ижинэ болужип турды,

Аны Ом-туранын Орус. Соц.-Демокр. Ишмэкчи Партиянын (болшевик олтушта).

Комитетинэ члэн эдип туткан. Ол жыл Ноябрь айда Партия Ончо Сибирдин јуунын баштап турган, Ол јуунан Лондондо болотон јуунга делэгат чигарарга кэрэк болгон.

Јуун болбой калды, нөкөр Куйбышевты өскөлөрилә арэстовать эдип, чээрў башкарып турган Округтын јаргызынын алдына тургустн. Кату јаргы болбоды јаныс палициядан јуун эдэргэ јөбин сурабаган учун бир айдан 38 кижини тўрмээ отургусты.

1907 жылда нөкөр Куйбышев јангыла тўрмэдэн чигын Каинск дэп городто айдатырды, анан Томтура качип барып, андагы Комитетин члэни болуп иштэп турала, кииндэ Петропавловск дэп городко кэлэлэ мындагы ончо Партиянын кэрэгинэ таскаган билэр члэн болуп, башкарып турды. 1907 жылдын учинда нөкөр Куйбышев, палиция аны истэп турарда Петэрбургка качип барды.

1908 жылда Петербургта нөкөр Куйбышев арэстовать эттирип, айдатырган јеринэн качкан болуп, ойто Каинска айдатырып тўрмэдэ отуруп божоды.

1909 жылда Куйбышев катап арэстовать эттирип Томтураның тұрмэзиндэ отурды.

1910 жылдың баштамызында аны божоткон, ол-ок жыл аны катап арэстовать эдип Июнь айда жаргыладылар. Јарт эткэн кэрэги јок болуп аны жаргыдан божодып Нарым (ар айдадылар.

1911 жылда нөкөр Куйбышевты база өскө айдатырган улусла ойто Томтураның тұрмэзинэ акэлдилэр, бэш айга чигара палиция аларды Нарымдагы болшевиктардың ижи учун жарглаарга албаданып туруп јарт кэрэгин таап болбой аларды ойто Нарым јаар айдады.

1912 жылда Ом-турада май айдың баштапкы күниндэ түймээнгэ кирижкэн учун нөкөр Куйбышевты арэстовать эдип жаргаа тутты; Ол жаргы кату жаргы болбоды. Анын кииндэ нөкөр Куйбышев Петэрбургка барган, анан ары Харьковка, база катап Петэрбургка барып айдагы партиянын кэрэгиндэ туружуп иштэп турды.

Јуу јаныла башталарда Куйбышев нөкөрлөрилэ кожо эмди Петэрбургтагы турган партиянын члэндэри канаип кылынатаның, Ленинан база Јаан Камитетан бичик алгалакта; јарт јууды токтозорго сүмэ алыглаптэт. 1915 жылда јайгыда болшевиктарды баштап турган Комитетин бастра туларда нөкөр Куйбышев база арэстовать эттирип Иркут губэргэ айдатырып јат.

4 айдың бажында Куйбышев Айдатырган јеринэн качип Самара барды, анда өскө нөкөрлөрилэ.

Волганың јаказында турган болшевиктардың јуунын баштады, ол тужунда нөкөр Куйбышев труба јазайтан заводто иштэп турган.

Ол болшевиктарды бажарлап ишмэкчилэрди ўрэдип

аларды бириктирип турды, кииндэ революция тужунда Самарадан башкарып иштэгэдий көп улус чикан.

Јуун Сентябрь айда јуулды баштапкы заседания-нын кииндэ палиция тыл јетиргискэн ончо делэгатарды арэстовать этклэди алардын ортозында Куйбышев кожо кирди.

Беш айдын бажында көкөр Куйбышевты Турухан јар айдады. Революция башталарда ол анда болгон.

Революциянын кииндэ һөкөр Куйбышев Самара кэ-лин андагы Советта аны ишмәкчиләрдинг кәрәктәрин башкартан председатель эдип тутты. Ол-ок тужунда Куйбышев Самарадагы партиянын комитетиндэ председа-тел болуп бажарлап турган.

Экинчи Октябрьдагы революциянын кииндэ һөкөр Куйбышев Губәрди Башкарып турган, Революционный Комитетинг бажында туруп башкарып турды.

Чехтәр јуулап кэләр тужунда, һөкөр Куйбышев чээрунинг кәрәгинэ турар болды, анын Советиндэ Члән болуп турды. Чехтәр јуулатып кайра айдатырган кииндэ һөкөр Куйбышев ойто Самара Губәрди Башкарып тур-ган Комитетинг председатели болды, база Партиянын Камитетиндэ члән болуп турды. Калчак Самара јууктар тужунда һөкөр Куйбышев Революциянын чээрунинг Со-ветиндэ члән болуп турды. Калчакты јәндэгән кииндэ аны Туркэстанга ол-ок кәрәкэ члән эдип ийди. Ол-ок тужунда Туркэстанын Јаан Комитетиндэ иштәп турган.

Бухарада революция болгон кииндэ һөкөр Куйбы-шевты анар Орус Социалист-Бирикән Рес-нын Сове-тинэнг делэгат эдип чигарган.

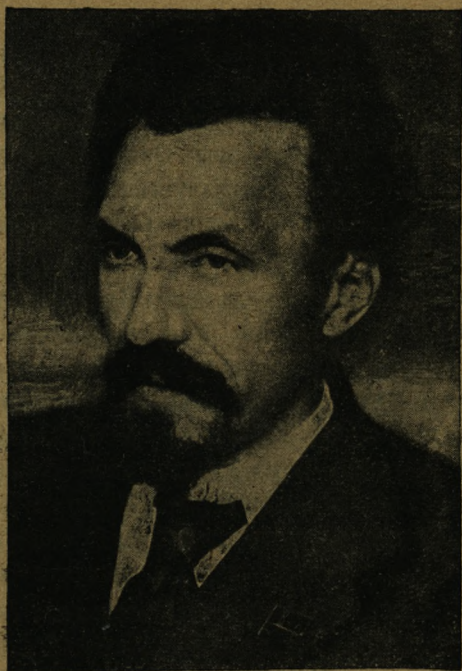
1920 јылда ол Масквaa кэлип Ончо Орус Ишмәкчи

лардин Союзында Жаан Советиндэ иштэди, кийндэ аны Ончо Албатынын Ыббжэзин башкарып турган Советын Президиумына члэн эдип туткан, ол-ок тужунда 4-чи Ишмэкчилэрдин жуунында аны Ончо Орус Ишмэкчи Союзында Жаан Советин Президиумына члэн эдип туткан

Анан башка нөкөр Куйбышев элэктричества иштэп турган кэрэкти башкарып турган.

Партиянын 10-чи жуунында нөкөр Куйбышевты Жаан Камитетин кандидат эдип туткан. 11-чи жуунында нөкөр Куйбышевты Жаан Камитетин Члэни эдип туткан, кийндэ Жаан Камитетин качи эдип тутты. Ол кэрэкэ нөкөр Куйбышев 12-чи Партиянын Жуунына јэтрэ турды. Жаан Контрольный Комиссиянын кэрэгин өскөлдөди аны Ишмэкчи-Крест'яндардын Инспекцияла јангыс иштэтирәрдэ нөкөр Куйбышевты Жаан Контрольный Комиссия чигарып члэн этти.

Жаан Контрольный Комиссиянын жууны бойнын делэгатты эдип аны Ишмэкчи-Крест'яндардын Инспекциязына Камиссар эдип туткан. Ол кэрэк-тэргэ нөкөр Куйбышев эмдэги боинча турганча.

РЫКОВ Алексей Иванович.

Орус Коммунист Партиянын Комитетинг Члени, Союз Совет-Социалист Республикалардын база Орус Социалист Бириккен Совет Республиканын Албаты комиссарлардын председатели.

Алексей Иванович Рыков крестьян укту киж. Адазы анын боинун журтын ѳрт алганча јер иштѳн турган. Анын кииндѳ ол боинун бала-барказыла Саратов дѳш городко Кѳчип барган. Анда Алексей Иванович

1881 жылда чикан. Саратовто адазынын кэрэктэри ан-
дый јакшы эмэс болгон; баштап ол јалга јўргэн, кийиндэ
бои алдынан саду баштап, учкары садуга тонотырган.
Саратовтан Каспа талайдын јанына кўчўлэ анда ўлди.
Ол тушта Алексейгэ 10 јаш болгон, адазы ўлўрдэ аа
сўрэкэй кату болгон. Боинын тўрўгўндўри таштабай
болужуп турарда адазы эзэн тужунда баштаган ўрэдў-
ўзин токтозпой ўрэнип турды. Ол јакшы ўрэнип турган.
Саратовка 1890 жылдарда, революцияны баштап ўрэдип
турган улусты, каан тужунда итэн болгон, Алексей
Иванович гимназияда 7-чи класта ўрэнип турарда аларла
билижип јўрди, јаны башталып турган Саратовта Ўрэн-
чиктэрдин ортозындагы революциянын ўрэдўзиндэ ол
кожо туружуп туру.

Ол ок тужунда К.-Маркстын кэзик бичиктэрин јакши
билгэн.

Балмашев дэп кижинин айлында куучин плажип
туратаны Алексей Ивановичка тузалу болды, ол бои-
нын сўмэзин ол плажтарда, там таскадып тынғыдып
турды. Анын ол иштэп турган кэрэги бийлэринэ бил-
дирбей калбаган. Алар аны јаратпай тургандар. Андада
Алексей Иванович кэмјок гимназияны ўрэнип божоды.
Јаныс онын јаан горөдтордо Университэтэ ўрэндирбэс
этти.

Алексей Иванович боинын Ўрэдўўзин Казань дэп
городто Узатты, Мында ол Социал-Демократардын кэ-
рэгинэ иштэжип анын ўрэдўзин ишмекчилэрдин орта-
зында јарлап ишмекчиларди ўрэдип бажарлап турган.
Удабай Социал-Демократын баштамалы токтоды, нёкўр
Рыков тўрмэе кирди 9 айдын бажында аны божодоло

Саратов жаар ийглэди. Саратовта удабай Социал-Демократын кэрэгин бажарлап турган улуска кожылала анын үрэдүзин жарлап ишмэкчилерди жууп бирикктирип башкарып турар болды.

1-й Майда 1902 жылда түймээн баштар дэп жөн бүүдүрдилэр Рыков баштаган улустын бирзи болгон. Бир канча жүс кижиге жууп алып кызыл лакту базып отурууда, аларды палиция сүрүп турды. Алексей Иванычка палициядан сүрөкэй жедишти. Андада полиция аны тудуп болбоды.

Бир канча айлардын бажинда аны арестовать эди Петербург жаар ийчлэди. Анан аны ойто жарга жэтрэ палициянын каруулына Саратовка ийглэди. Саратовтан ол гранды бдүп качкан.

Нөкөр Рыков Жэнэва дэп городто (Швейцарияда) Ленинга барды. Ленин оны боила кожо жатырды. Алар экү куучиндажип тунди өткрэтэндэр.

Ол куучиндар кииндэ Рыковка сүрөкэй тузалу болды ол Лениннын жуук үрэнчиктээринин бирзи болды.

Удабай нөкөр Рыков Владимир Ильичтан бичиктү Жэнэвадан чигып Орус жеринэ барган. Мында ол ишмэкчилэрдин ортозында иштэп туру: Ярославль губэрдэ, Кострома—да, Рыбинск дэп городто база Сормовта. 1904 жылда жайгыда Москва барып Сокольникта иштэп туру. Аа нэлэ кату кэрэктэрди бэрип турар болды. 1905 жылда аны 3-чи Партиянын жуунына чигарган. Жуунда аны Жаан Комитетка член эди туткан, эмдэги бонинча аа турганча.

Петербургка жанып кэлэрдэ арестовать этиргэн. 1905 жылда болгон революция аны тўрмэдэн чигарып ийди.

1905 жылда Петербургта Советын члэни болды, аа ол большевиктардын делэгаты болуп кирди.

Качан Совета арэстовать эдэрдэ, качип Масквада декабрь айдын түрмээзинэ киришти. Анын кииндэ Одэсада иштэптэт меншевиктарла блажип түрү. Москваа жанып кэлип, үскө кижинын бичигилэ фэлышэр болуп жадыптэт. 1906 жылда арэстовать Этирип Алардан качты. 1907 жылда арэстовать эттирди. Самардын губеринэ ийглэди. Анан үскө Каанын јеринэ барды катап Ленин јар, анан јоп сүмэ угарга. Анан жанып клаадарда, граннан бэри аны палиция истэп турды.

Петербургта аны арэстовать этклэди. Түрмэдэ отурды. Архангэльский гүбэрдэ ийглэди 3 жылга. Анан 1910 жылда гранды бдүп качкан.

Париж дэп городто (францияда) Алексей Иванович кэлэлэ Јаан Комитетингэ члэнинн кэрэгинэ турды. 1911 жылда Партиянын јуунын башкаратан кэрэкэ кирип, Орус Комисия баштарга Орус јеринэ кэлди.

Мында полиция, Бряндинский дэп кижитил јетирип аны арэстовать эттирди. Түрмэдэ айдашта 1913 жылга јетрэ болды.

1913 жылда Масквада бир канча ай иштэгэн кииндэ актэбрь айда аны Нарым јаар ийглэди 4 жылга. Андада бои революционэр кижитил болуп јалтанбас бои нүкүр Рыков анан 1914 жылда Самара—јаар качип барды.

Бирь Айдын бажында Катап арэстовать этти, Катап Нарым јар ийглэди. Анда февраль айдагы революция јетрэ болды. Февраль айда революция башталган ту-жуунда 1917 жылда Рыков Москвадагы большевиктардын ортозында иштэди. Август айда Партиянын 6-чи ју-

унында аны катал Жаан Комитеткэ член эдиин туткан.

Партиянын Комитетинэн аны Масква Советинэ ийгэди. Мында ол Жаан Моссовета большевиктардын бажарчизы.

Партиянын ижинэ бастра бои кирип иштэп турды ишмэкчилэрди жууп бажарлап турды. Петербуртта Масквада жуун эдиин куучин айдып турат. База мекшевиктарла блаажип, тартыжып турат, жаннын кэрэгиндэ.

Октябрь айдагы революция тужунда Петроградта ёскё нёкёрлёрилэ кожо башкарууны аларга баштап турды.

Анын кииндэ удабай Алексей Ивановичты курсактын кэрэгиндэ Маскванын округында полномочный этти. Бу кэрэк сүрэкэй кату кэрэк болгон ол тужунда. Анын киндэ ол Иш башкаратан база Оборонанын Советинын полномоченый; Кызыл чээрүгэ база талайда турган чээрүгэ нэ кэрэгин јетирип турар.

Жангыс онын ижинэ болуп Кызыл чээрүгэ кэрэктүүн јетиризип турганына јуу бои йштүлэрлэ јэнгин божоды.

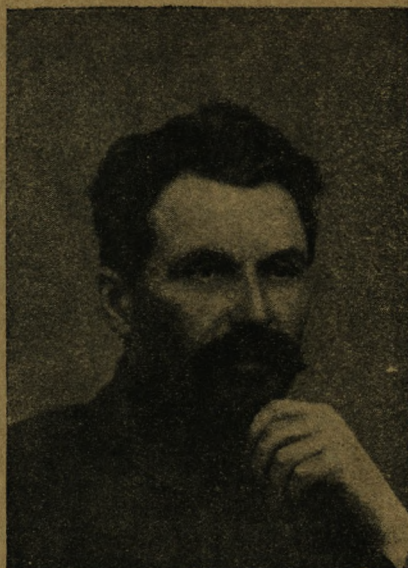
1918 јылда аны Албатынын Јёбжёзин башкарып турган Жаар Советинэ прёдсэдатэл этти.

Партиянын 3-чи жуунан бэри нёкёр Рыков Орус Комунист Партиянын Жаан Комитетэн чигартпас члэни болуп туруптэт. Ол база Жаан Комитетэ партиянын кэрэгин башкарып турган.

1921 јылда Алексей Иванович Комисарлардын Советиндэ Прёдсэдательдын пэрвый помощника болуп туртэт.

Ленин—ла кожо алар нэлэ јуртын иштәйтән кәрәгин
јазап баштаглап турдылар.

Ленин Өлгөн Кииндә нөкөр Рыковты Албаты
Комиссарлардын Советинә Орус Социал.
Бирик. Совет. Республиканың Предсәдатели
Эдип Туткан.

СМИРНОВ Александр Петрович.

**Орус Коммун. Парт. Жаан Комитетинг Члэни
С.С.С.Республкалардын база Ончо Орус Социа-
лист Бирикклэгэн Совет. Республиканын Жаан
Башкаруу Комитетардын Президиумнын Члэни
С.С.С.Р. јерди башкарып турган Комиссары, база
Ончо албаты Крестьяндардын Советинин Жаан
Качизы.**

Нёкёр Смирнов јокту крестьян кижидэн чикан 1987
јылда. Анын жадазы тэмир јолдо машинист кижинин
помошники болгон, машинадан јыгылала өльгөн. Энэзи
көп оок балдарлу артып—калды, анын учун Александр

Петрович 9 жаштан ала жаан күдүчээ баштатырып уйлар күдээр болды. 10 жаштуда кичинэк дэрэмнэдэ ас уйларда бон күдээр болды.

Александр Петрович 11 жаштуда энэзи ишкэ албада-
нып жүрэлэ чагы жок болуп барарда эмди ол жаньскан
боинын карындаштарын сииндарын азрап турар болды.
Кра сүрүп, өлөн чаап туратан.

13 жаштуда боинын акызынан бичикэ үрэнип тур-
ды. Үрэнэрин капшай үрэнди, жаньс кичирар бичики
„агарулардын жүрүми болгон“ өскө бичик дэрэмнэдэ жок
болгон. Ол бичиктәрди кычырын сүрэкэй кату жадымга
чидабай манастырга барарга сананийды. Манахтардын
жүрүми алардын жазалду киймдэри коштой чаксрап жат-
кан албатынын жүрүмилэ анын күүнинэ жаман көрүнди,
анын учун ол анда артып калбады. Дэрэмнэ жаньп кэ-
лэлэ; анан 16 жаштуда Тверь дэп городко барала Мо-
розов байдын фабриказына жалданды. Бичик дэп нэмэ
Морозовта көп болгон, аларга ачаптанып Смирнов нэлэ
көскө көрингэнин кычырып турар болды. Ол ок тужун-
да Морозовтын школазына жүрүп; бир жылдын ортозын-
да эмди артык кэрэкэ аны тургусты.

Бон алдынан бон болорго Александр Петрович ол
кэрэгинэ турбай эмди бөс жазайтан фабриканын бөлү-
зинэ үрэнчик болуп барды (озоол учук ирэтэн јерде
болгон). Экинчи јеринде бир эбэш иштэйлэ 1895 жылда
Петербург јаар барды. Анда ол Воронин дэп байдын
фабриказына жалданып бөс жазайтан болды. 1897 жылда
бөс иштэп турган ишмэкчиләрдин јаан түймээнинэ ки-
ријти. Ол түймээн ортозында ишмэкчи улусты аргалай-
тан дэп улусла билијти. Кииндэ ол оларга јуук тураин

дәп башка јергә јалданып аларла кожо члән болуп фабриканың учурун өскөлтсин дәп тартыжип турды.

1897 жылдың учунда, канча ол Смирновло кожо иштәп турган улустаң арестовать әдәрдә, аны база аларла јаныс сагышту дәп арәстоват әтти. 4 айдың бажинда Смирновты Тверь јаар айлына јандырды полиция аны көрүп турзын дәп, бийләр јөп бүдүргәнчә. Мындагы палиция әш-нәмә билбәс кәрәгиндә ол боина паспорт бичик јазап алып Тверь јаар барды анда каттап фабрикаа јалданды.

Бийләрдин бүдүргән јөбилә 1900 жылда аны 3 жыл палиция көрүп турар болды аа боина јадар јерин талдатырды јаныс ол јердә ишмәкчи улус јок болзын деп. Јаан јердән ырабаска ол Новгород губәрди талдап алды.

Новгоррдта нөкөр Смирнов айдатырган улусла тушташты бир-әбәш тил алыжып ишмәкчи јок революцияның керегин иштәп болбос дәп ойто Твергә кәлип каттап озогы токтозып салган социал-демократ баштама-лын башкарып турды.

Твердә вагон јазайтан заводта иштәгән. Социал-демократын ижин андагы интеллигәнт Улусла кожо иштәп турала, алардың аланзу кылыгын көрөлө Петербургка Ярцәва дәп ұй нөкөринә бичик чийди. Ол бичикти палиция Ярцевтын јаткан айлын тинтип туруп таап алды. Ол бичиклә Смирновтын ижин билип алып Твердин палициязы удабай анын айлын тинтип; көп бичиктәр тапкан. Аны каттап арәстовать әтти.

Ұч айдың бажында аны түрмәдән божоткон, Твердин полициязы аны көрүп турар болды. Ол тушта андагы

социал-демократар сўрэкэй ишкэ таскал боиныг бўдў-
рўп турган кэрэгиндэ болотон болшевиктарга јууктап
турды 1902 жылда.

1902 жылдын учунда Твердэ Партиянын Комитеди
башталды; 1903 жылда кёкёр Смирновты Партиянын
2-чи јуунына делэгат эдип тутклады, кёп кэрэкту бол-
луп аа барып болбоды. 1903 жылдын учунда Твердэ
сўрэкэй јаан арэст болгон, 150 јуук кижи арэстовать
эткэн, алардын ортозында Смирнов база кирди 13 ай
тўрмэдэ отурды.

1905 жылда нёкёр Смирнов Маскванын Социал-Де-
мократ Партиянын ортозында иштэгэн. Ол [ишмэкчи
делэгаттардын Советин Башкаруу Комитэдиндэ предсэ-
дател болгон.

Качан мындагы ишмээчилэрдин тўймээнин токтозып
саларда ол Петербургка барды, ол андагы соцоал-де-
мократарга кожылып аны городтын Комитединдэ тутты,
кииндэ ончо Петербургтын губэрдэ турган социал-де-
мократардын башкарып турган Комитеткэ туткан. Пе-
тербургтагы социал-дем. чигартылу болуп Стокгольм-
дагы (Швецияда) Лондондагы (Англия) Партиянын
јуундарына барып јўрди 1907 жылда Лондонон јанып
кэлэлэ, Думаны токтодор тужунда арэстовать Эттирэлэ
12-й ай тўрмэдэ отурды, анын кииндэ палиция аны
кёрўп турар болуп Вологда губэргэ ийдилэр.

Анан ол 1908 жылда ойто Петербург јаар качты.
Анда элэктричество иштэйтэн заводто иштэди.

1908 жылдын учунда, катап арэстовать эттирип,
ойто Вологода губэргэ айдатырды. Јолой Петербург-

тын, Твердин Маскваның, Вологданың тұрмэлэринэ отуруп барды.

Анаип јұрун уурулайла ийгэн јеринэ 7-чи аинда јетти. Уурудын кииндэ чагы чикан болуп бэргэн срукын јэтрэ отуруп болды, 1910 јылда Масквас кэлди.

Мында озогы бузулган соц.-дем. баштамалын ойто тургузып турды.

Ол тужунда Јаан Комитетин бұдұргэн јүбилэ Мария Илиншина (Ленинын сийни) нөкөр Смирновты ончо Јаан Комитетин члэндэринэ тил јэтирип јуун башкарзын дэп айты. Смирнов удабай дэкабрь айда арэстовать Эттирип 3 јылга Нарым јаар айдатырды.

Ол Нарымда турарда аны Јаан Комитэткэ члэн эдиш туткан.

1914 јылда ол Масква јанды. Палиция аны истэп турарда ол Масквада јадын болбоды. Социал-демократтардын баштамалына ишмэкчилэрди јууктадын аларга туруп ол Масквада јуук јадын алды.

Бир Романов дэп кижипалиция тил јетирэрдэ палиция Смирновты иштэн турган јеринэн чигарзын дэп айты. Јуу тужунда нөкөр Смирнов чээрүгэ алдыртып машинала јүрээтэн чээрүдэ турган, анда-да палиция аны таап алаала Орёл дэп городко јаю јүрэтэн чээрүгэ ийглэди, аныла ол Персияда 1917 јылга јэтрэ јүрди.

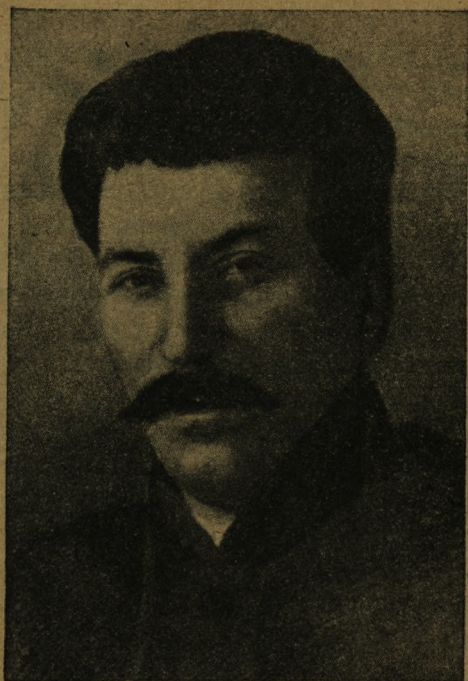
1917 јылда. Маскваа делэгат болуп кэлгэн, мынан айлына Богородскка јана-бэрди. Анда ол Завод Комитетин председатели болгон, городтын Јаан бии болуп, Уездтын волостын Земствазында члэни болуп турды, анын кииндэ Масква губэрдэн аны өскө болшевиктарла кожо Учрэдилка чигардылар.

Октябрь айдагы революция тужунда нөкөр Смирнов Богородскта болгон, анан ол Учрәдилканын члени болуп Петроград јаар барган. Мында Јаан Камитәт аны государстванын орто зында башкаратан Камиссариатын члени эдип тургусты, кииндә аны ол Комиссариата Комиссардын помощники этти.

1919 жылда јаскыда аны Курсак башкаратан Комиссариатын члени эдип тутты, кииндә ол Комиссариатта Комиссардын помощники эдип туткан. 1923 жылда март айда аны Јер башкарып турган Комиссариатта Комиссардын помощники этти, июль айда аны Јер башкаратан Албатынын Комиссары болуп тургусты.

Нөкөр Смирнов 3-чи јуунаг бәри тудушла Ончо Орус Башкаруу Комитетин члени болуп туруптәт; 8-чи јуунда аны Ончо Орус Башкаруу Комитетин Президиумына члән эдип туты; СССР Республикалардын Јаан Башкаруу Комитеди башталарда баштапкы јууны тужунда аны СССР Јаан Башкаруу Комитетин Президиумына Кандидат Эдип туткан, кииндә 2-чи јууны тужунда аны члән эдип туткан.

Орус Ком. Партиянын 12-чи јуунаг бәри нөкөр Смирнов Јаан Комитетин члән болуп туруптәт.

СТАЛИН, Иосиф Виссарионович.

Орус Ком. Парт. Жаан Комитеттин Жаан Качизы.

Иосиф Виссарионович Сталин 1879 жылда чыкан. Адазынын өбөкзилэ Джугашвили. (Сталин дэп революциянын кэрэгинэ турарда алатырган) Анын адазы; крестьян, грузин аймактан болгон. Иштэн турган ижи өдүк көктөн турган.

Улы ол ишти иштэбэинча калбас эди, јаныс адазынын јакпизина болуп абыстардын турузуп турган школа аны берип ийди. Андый школаларды турган Башкаруу Албаты боинын сагыжила Эш-нэмэ алынбазын, башталган революцияны андый ўрэнгэн улусла, полиция—ла токтодорго бэлэн болзын дэп тургускан. Ол-тужу революционэр улусты сўрэкэй катулап тургандар 3-чи Александр каан болгон.

Ўрэнип турган школазы Джугашвилинын кўўнинэ сагыжына торт. Јарабай турган. Ол аны ўрэнип божотподы, јакши ижэмчизы јок кижидэп аны школадан чигарып ийди. 17 јаштуда (1896 јылдан бэри) нөкөр Сталин революциянын ижинэ кирижи јат. Ол Социал-Демократ партия кирип, баштап анын ўрэдўўзин башкарып ўрэничктерди ўрэдип туру, кииндэ Аифлиста, Бакуда, Батумда ишмэкчилердин ортозында иштэп јурды.

1902 јылда Батумдагы тўймээнди баштаган кижилердин бирзи ол болгон. Ол иш аа тэмэй ўтпөди.

1902 јылдын учунда 1903 јылда Кутаистын, Батумнын тўрмэлериндэ отурды 1903 јылдын учунда аны Сибирьгэ ўч јылга ийглэди.

1903 јылда Социал-Демократ 2-чи јуунында эки башка бөлүлөрдэ нөкөр Сталин јарт болшевиктарга кирип Ленинын сўмэзин јарадып туру. 1904 јылда Јанварь айда ол Сибирдэн качип ойто боинын токтозып салган ижин катап баштап иштэй бәрди.

Иштээрде јажинбаинча болбос болгон. Каанын палиция андый сўрэкэй революционэр улусты истэп турала аны билип алза, Эртэн-бўгүн баштаган ишти

токтозып иэр. Анын кэрэгиндэ боиның өбөкөзин өскө-
лөтпөзчө болбос болгон. Иос. Виссар. ол тушта чий-
дирип турган өбөкөлөри: „Сталин“ „Коба“ „Иванович“
„Давид“ „Нижерадзе“, „Петр Чижиков“ Сталин дөп
ады емди аа озоги боиның Джугашвили дөп өбөкөзи-
нин ордына тура калды. Сибирдөң качып кэлэлэ партия-
нын ижин катап баштап туру. Аны Кавказтагы союз
партиянын комитэдинэ члөн эдип туткан. База ол би-
чик чийп туру. Анан башка ол партиянын газэт бичик-
тэрин башкарып чийп турды.

1905 жылда нөкөр Сталин Таммерфорд дөп городто
партиянын жуунына барган. База Лондондагы, Сток-
гольмдагы партиянын жуундарында туружкан.

Мында ол „Иванович“ адту болуп жүргөн.

Революция 1905 жылдагы өттү. Турган башкаруу
революционэр улусты сүрөкэй катулап турды, интелли-
гэнт улус ол каанын кату кылыгынан жалтанып рево-
люция кирижпэс болды. Жангыс Болшевик Партия анан
жалтанбай боиның революцианың кэрэгин баштап ал-
ганын токтозпой албатыны жууп башкарып турды.

Нөкөр Сталин Грузияда иштэгөн. канча боиның
өбөкөзин өскөлдөптө турза палиция аны тутты.

1908 жылда Бакудагы комитетин кэрэгиндэ аны
арэстовать этти. Турмээ отуруп, катап айдатырды.

Жангыс аны эмди, Сибиргэ ийбэй Вологда губэргэ
3 жылга ийди.

Революционын кэрэгинэ иштэнип ўрэнип калган
Сталинга, андагы жүрүм, анын күүнинэ жарабай тур-
ган. 1909 жылда ол качты, ойто Баку жаар. Катап рево-
люциянын ижин иштэйбәрди.

Катап аны палиция истэп турар болды, Вукуда Сталинды арэстовать эдэлэ 6 жылга Сольвычегод жар ийглэди. Бир жылдын бажинда, анан Петербурга качты. Айдарда нөкөр Сталин революциянын кэрэгиндэ иштээр тужунда тудушла качип туруп иштэгэн.

Петербургта ол бир кээк ай јатканы да јок, ол катап Јаан Комитетин кэрэгиндэ арэстовать эттирди. Јаргы бұдэрдэ аны үч жылга Вологда губэргэ ийглэди, анан 1911 жылда декабр айда база качкан.

Апрель айда 1912 жылда аны Нарым јаар ийглэгэн. Сентябрь айда катап Петербургта кэльдi. Калганчи катап аны март айда 1913 жылда арэстовать эдип Турухан јаар ийглэди (сүрэкэй соок јер).

Мында ол февраль айдагы революция јэтрэ турды. Тудуш арэстовать эттирип айдатырып-та турза нөкөр Сталин боинын баштаган ижин таштабай партиянын јаан кэрэгин башкарып бұдүрин турган.

1913 жылда Петербургта 4-чи Думаа дэлэгат чигарарда ол кожо иштэшкэн.

Кииндэ Дума киргэн болшевик дэлэгатарды бажарлап турды.

Анча революциянын кэрэгиндэ кийналып турарда бои кииндэ бир булгалагы јок партиянын члэни болды.

1912-13 жылдарда болшевиктардын „Јылдыс“ ла „Чин“ дэп газэттэр чигып турарда, башкарып чиип турган ол болгон.

Февраль айда болгон революциянын кииндэ, ол „Чин“ „Ишмэкчи лэ чээрү“ „Ишмэкчинын јолы“ дэп газэттэрди башкарып чиип турды.

1917 жылда нөкөр Сталин ончо Орус Башкаруу

Комитеттин члэн болуп туру, база Башка Аймактардын кэрэгин башккратан Коммиссары болды 1920 жылдан 23 жылга жэтрэ ол Чээрў башкарып турган Советин члэни болгон. 1919-20 жылдарда Ишмэкчи—Крестьяндардын Инспекциязында Комиссар болгон.

Революциянын кэрэгиндэ болгон жуу, партиянын жакши члэндэрин кэрэксип турар да, аны база жууга ийгэн.

Ол гэнэрал юдэничла, Деникинла база Поляктарла жуулашкан.

Жууда сўрэкэй иштэгэн учун аа Кызыл Лактын сўрун бэргэн. Эмди нёкёр Сталин Орус Коммунист Партиянын Жаан Комитетин Жаан Качизы, СССР. Жаан Башкаруу Комитетин Президиумында Члэни болуп туруптат, база Ончо Орус Башкаруу Комитетин Президиумда.

ТОМСКИЙ (Ефремов) Михаил Павлович.

**Орус Ком. Партиянын Жаан Комитетин члэни,
Ончо Союз Респ. Профессионал Союзтардын
Жаан Совет. Предсэдатели.**

Чикан јери Петербуркта 1880 жылда Октябрь айдын 18 коногында. 13 јаштуда баштапкы школанын урэннип божодоло (анда ол казнанын акказына урэнгэн)—Коробко јазайган фабрика барды. Анда сабарын ўрэй кэээлэ фабрикадан чигартырып иэлэ, эмди тамкы иш-

тэйтэн фабрика барып, удабай анан озогы иштэгэн фабриказына кэлип анн 5 салковайдан жалданды, кииндэ тэмир иштэйтэн „Бруно-Гофма“ заводко барып, анан „Русь-Смирнов“ дэн база тэмир иштэйтэн заводко барды, анда түймэн башкарыжып анынг учун аны заводтонг чигарып ийди.

21 жаштуда ол Петербургта башка-башка жердэ иштэнтэн.

1903 жылда ол жангыла социалист улустын бичикин көрүп аны кычырып аныла билижэр болды.

1904 жылда, качан жангыла ишмэкчилэрди жууп үрэдип турарда аа кирип анда болужип турар болды.

1905 жылда, күйсүлдэ, Ревель дэн городко барып, анда „Лыдыс“ дэн заводто иштэп турды. Мында нөкөр Томскийдын революциянын кэрэгиндэ ижи тыгыды.

Баштап аны ишмэкчилэрдин старостазы эдиш туткан, кииндэ Ревельдагы ишмэкчи Депутатардын Советинэ туткан, ол түймээнди бажарлап турды. Ол-ок тужунда анынг болужина тэмир иштэйтэн улустын союзы башталыштэт.

1906 жылда Январь айда аны Ревельдин ишмэкчи Депутатардын Советин члэни дэн арэстовать эдэлэ тўрмэлэп салдылар. 4-чи айдын бажинда аны Сибиргэ Нарым жаар айдаган, анан ол эки айдын бажинда качип чикан. Баштап бийлэрдэн алган бичики Томтурада болгон анан ала Томский дэн чийдиргэни ол.

1906 жылда ол катап Петербургта. Анда ол „Артамонов“ болуп фабрика жалданган, ол-ок тужунда бичик чиэтэн ишмэкчилэрдин союзында иштэп турган, озо ол анда члэн болуп турган.

Петербургтагы Партиянын Комитетинэ члэн эди турарда: Василеостровский дэп јердэ Михаил Томский болуп, партиянын кэрэгин иштэп турды.

1907 јылда јаскыда Петербургтагы партия аны 5-чи јуунына Лондонго ийгэн. Петербургтагы Партиянын Комитэти аны „Пролетарий“ ла „Вперед“ дэп газэ-тэрли башкарзын дэп тутты.

1907 јылда јуунан јанып кэлгэн, кииндэ удабай нөкөр Томский-ды катап арэстовать этилэр, комитетын заседаниязы тужунда, јаскыда 1908 јылда аны бир јыл крэпостта отурар дэп јаргылады. Ый кижизинин база бирь нөкөринин кичимэлинэ аны 3 айга божотылар. Анда-да узак болгоны јок, аны катап тјрмэлэп салдылар, эмди јангыскан отуратан кышта отурды. 1909 јылга апрель айга јетрэ отурды.

Тјрмэдэ ол бои албаданыт јрэнип туру, энлэ кичээп турганы К. Марке дэп кижинин јрэдјзи.

1909 јылда май айда „Пролетарий“ газэтин кэрэгиндэ Парижка јуунга бартэт. Анан Јаан Комитет аны боинын делэгаты эди Москваа ийгэн. Москвада ол областын Бјро јында члэн болуп Москва Комитетин члэни болуп, база Округ К-тын члэни болуп иштэптэт. Качан туйка чиип турган „Ишмэкчилар“ дэп газэттын типографиязы тутурарда аны палиция катап истэп туруп, 1909 јылда Декабрь айда Одэссадан Петербургка кэлэрдэ, тутты. Кэрэктэрин јууп јаргызын эткэлэктэ ол 1911 јылда ноябрь айга јетрэ тјрмэдэ отурды. Москвада болгон јаргы партия-да турган учун аны 5 јыл каторгада иштэтирэр дэп јаргылады. 1916 јылга

јетрѣ ол Масква-да „Бутырка“ дѣп турмѣдѣ иштѣди, анын кииндѣ аны јажина Сибиргѣ ийглѣди.

Февраль айдагы болгон революция тујунда ол анда болгон.

1917 јылда Апрель айда ол Москваа јанды, узака тўрмѣдѣ отуруп партиянын кѣрѣгин иштѣбѣгѣн болуп тургузала партия иштѣп болбос болды. Петроградка барып Владимир Ильичла куучиндажип, баштап анда бирь јердѣ ижин баштады, кииндѣ Петроградтын Кемитѣтиндѣ иштѣгѣн.

Петроградтын Комитети аны профсоюзтардын 3-чи јуунына чигарган. Ол јылда [Июль айда болуп турган тўймѣэндѣрдѣ иштѣжип турды анын кииндѣ Москваа барып Учредительный собраниянын кѣрѣгиндѣ иштѣп турды.

Анда тѣмир иштѣп турган улустын союзына кѣрип алардын „Металист“ дѣп бичикин башкарып чиип турды. Ол Союзтан Маскванын Профсоюз Советка чигартылу болуп анда аны председатель эдип туткан.

1918 јылда профсоюзтардын 4-чи јуунында аны Ончо Орус Профсоюзтардын Јаан Советинин Президиумына члѣн эдип туткан, Профсоюзтардын бичигин башкарып чиип турды, база Москва Губѣрдин Профсоюз Союзтын Советиндѣ Предсѣдатели болуп турды.

2-чи 3-чи Профсоюзтардын јуундарында Ончо Орус Профсоюзтардын Советинѣ аны Предсѣдатель эдип туткан.

1920 јылда Май айда Ончо Профсоюзтардын Советин баштап анын Јаан Качизы болуп иштѣди.

1921 жылда Май айда, аны Ончо Орус Башкаруу Комитетин, Туркэстаннын кэрэгин аайлайтан Комиссиянын Председатели болуп иштэп, озогы ижин кээкэ таштап ийди.

1922 жылда Январь айда ойто Профсоюзтын ижинэ кэлди баштап, Ончо Орус Профсоюзтардын Советиндэ качи болуп, 5-чи јуунынан председатели болуп иштэди.

Партиянын 8-чи јуунынан нөкөр Томский Орус Ком. Парт. Жаан Комитетин члэни болуп туруптат.

Нариман Нариманович
НАРИМАНОВ

туулган Тифлис дэн турада 1870 жылда. Баштап ол образованияды алган уредучилэрдын-Семинариязынан. Калыктын учредучизи болуп ол он жыл иштэгэнь, анын кииньдэ бэргэн экзамен и киргэнь Новороссийский университеткэ. 1905 жылда Баку деп турада ол биргэ иш

тәшкәнъ персиядың революциязында. Университеты уренип чыканда нөкөр Наримановтын революция кәрәгиньдә иштәри кожылган. Тифлис дәп турада ол киргәнъ пөкб революциядың бичиктәринъ талтырып иип, ол чакта иштәри тұрчә токтогон. 7 айдың кииньдә пөктөнъ чыканан ала нөкөр Нариманов иилгәнъ 5 жылга кавказтан, анда кўч кўирынан Астраханьга ядага нөкөр Шаумян была, әку биргә иштәгәндәр революциядың кәрәгинән ары. анынъ кииньдә киргәнъ Астраханский калыктын университединә анда нөкөр Нариманов болгон советын председатели, а Шаумян качызы. Председатель тужунда ол пожоткон газетәр „Астраханский край“ ол ан боюна ярабаган нәер әрткәнъ кииньдә анан ол чыкан. 1913 жылда яндра ол янган кавказка. 1917 жылдан озо ол яткан Баку дәп турада иштәгәнъ с.-д. дәп организацияда „гуммет“ а 1917 жылда кожыл парган орус коммунист партиязына, нөкөр Нариманов болгон алардың бажы. 1917 жылда калык жуунынъ кииньдә болгон Совнаркомнынъ члены (анды болгон яныс-ла Бакинский уезтын, тураан хозяйствазынынъ комиссары болгон. Уруга кырпарып ол базоок яткан Астраханьда, анда боюнынъ уруунада салдыр бай иштәгәнъ Астраханский губисполкомдо просвещениядың комиссары болуп. Нөкөр Наримановтын иштәри госуударстванынъ кәрәгинән ары башталтят 1919 жылдан ала. Ары Москваа кычыртканда ол барган, анда докладынынъ кииньдә советский азербейджана, аны Москвада артызып салган Восточный отделдә НКВД заведующий әдип. Олок чакта нөкөр Нариманов иштәгәнъ Наркомнацада. 1920 жылда северный кавказтын ревкомнынъ члены болуп барган, јолдо алган бичик барага Баку

дэп тураа. Ол турада паштан аны туткан ревкомнын председателинэ Азербейджана, аны эже болгон Совнаркомнын председатели. Ол болгон и иштэгэнь Генуэзский конференцияда, анын кииндэ тудулган председателгэ кавказьадын союзный советинэ, анда болгон эмдиги чака етрэ. Нөкөр Нариманов политиканын ижинэг башка, 25 жыл бэргэнь боюнын күүчүн литературный иштэргэ. Ол бильгэнь тадар-была орустын тилин, ол көп печатат эткэнь бичиктэр орус мынан тадар тилинэ, ончодонло кэрэги болгон ишмэкчилэрдин үчүн политика сонында. Алардан башка бар анын востокто чигэнь рамандары, повестары, драмалары кайда чиильгэнь тынла кэрэктэр обществэлэрдэг ары.

Тынла билильтят анын революционный роман „Сан и Богатырь“ азогы калыктын драмазы „Надыр шах“.

ФРУНЗЕ (Михайлов), Михаил Васильевич.

Орус. Ком. Парт. Жаан Комитетинг Члэни, С. С. С. Республикалардын Жаан Башкаруу Комитетинг Президиумынын члэни, С. С. С. Республикалардын чээрү башкарып турган Советынг председатели.

Михаил Васильевич Фрунзенин чикан јери Пишкэн дэп городто Туркстан Республикада.

Анын адазы румын аймактын кижизи болгон, Туркстанга чээрүгэ барып, чээрүгэ туруп божойло анда фэльдшэр болуп тура—калган.

Энэзи крестьян кижиг Воронэж губэрдин. Баштапкы бичикэ үрэнгени городто школада, анын кииндэ гимназияда, Вэрный дэп городто, 1904 жылда аны үрэннип божоткон.

Нөкөр Фрунзе 12 жашту тужунда анын адазы ылыгын анын учун Фрунзе жаштан ала, боинун карандаштарына сииндарына, курсакты иштэп таап турган.

1904 жылда Петербургта жаан школа барып нөкөр Фрунзе ол-ок боинча революциянын кэрэгинэ туружуп студэнтла ишмэкчилэрдин ортозында социал-демократ болуп иштэнип турды. Ноябр айда Петербургтагы түймээнгэ кирижэрдэ аны арэстовать эдин Петербургтан чигарып ийди, революциянын кэрэгиндэ баштапкы үрэдүүзи ол болды.

1905 жылда баштап нөкөр Фрунзе Маскпада иштэп тэт, кииндэ Владимир губэрдэ. Орус Соц.-Демократ ишмэкчи Партия эки жара, болшэвикла меншэвик, болуп бөлүлэрдэ нөкөр Фрунзе болшевик Ленинын үрэнчиги болуп турды. 1905 жылда ол Маскпада декабрь айдын түймээниндэ кирижкэн.

Иваново-Вознесенск-тагы Орус. Соц.-Демократ Ишмэкчи Партиянын жуундарында болды. 1907 жылда Шуя дэп городто арэстоват этирип нөкөр Фрунзе узака турмээ кирди. Баштап аны Социал-Демократ Партияда турган учун 4 жылга каторга жарглаган, кииндэ полиция мылтыкту болуп тутырбай турган дэп база комыдал болды. Бэш катап жаргларда эки катап ыльтүрэр дэп жаргладылар, учинда нөкөр Фрунзены 6 жыл каторга жарглады.

Каторганын ижин нөкөр Фрунзе канча-канча жерде

иштэгэн: баштап, 5¹/₂ жыл Владимир-да, Николаевта, 2 жыл кииндэ Александровскта.

1915 жылда иштэп божоп чигала нөкөр Фрунзе Иркут гүбэрдэ айдатырган улусты жууп башкарып турган учун удабай катап арэстовать этирди. Түрмээ отурарынан Чита городка чип айрылган. Анда 1915 жылда өбкөзүн „Василенко“ дэп чийдирип туйка болшевиктардын гачэтиндэ иштэптэт. Полиция аны истэп билип-аларда анан качип өбкөзүн „Михайлов“ дэп чийдирип Орус јеринэ кэлэлэ 1917 жылдагы революция јетрэ Ончо Орус Земский союзта иштэптэт. Февраль айдагы революциянын кииндэ, эмди Франзэ-Михайлов болуп Минск городто ишмэкчи—лэ чээрүләрдин Депутаттардын Советин баштаган. Качан Корнилов Петроградты жуулаарга турарда Фрунзе ол тушта Минск городко жуук турган чээрүләрдин башкарып турган јериндэ бий болуп турды. Удабай ол озогы иштэгэн Иванов-Вознэсэнск јаар кэлип анда Шуй уездтын Советиндэ председател болуп турды.

Октябрь айдагы революциянын кииндэ Фрунзе Иваново-Вознэсэнск гүбәрдин Комитединдэ председател болды, база Орус Ком. Парт. гүбәрдэги Комитедин председатели, ол-ок түжунда Гүбәрдэ Чээрү Башкартан Комиссары болды. Ярослав городто түймээн болгон кииндэ аны анар чээрү башкаратан Комиссар эдип ийди, ол кэрэкэ ол 1918 жылдын учуна јетрэ турды.

Ол жылда Дэкабр айда аны жуулажип турган чээрүни башкараарга 4-чи армияга чигарды.

Ол чээрүни Фрунзе јангы башкараар түжунда Калактын чээрүзин жуулап божоты, анан бәри жуу дэп

нэмэ кызыл чээрүгэ јэнгилдэнэ - бәрди. Кииндэ нөкөр Фрунзе кўн чигыш јаар турган чээрўни ончозын башкарап болды.

Уралга јэдәрдэ чээрў өштүләрин истәп әки јара бө-лүләрдэ нөкөр Фрунзены Туркстан јаар бартәткан чээрүни башкарзын дәп тургусты, андагы актарды, ол башкарып турарда, јуулап божоткон.

1920 јылда Орус јериндэ кўн талтўш јаар Врангәл дәп, актарды баштап турган, кижи табылды, аныла удра јуулажип турган чээрүни башкарзын дәп нөкөр Фрунзены ийди, удабай Украинадан Крымнан актарды јуулап чигарып ийди. Анча јакши јууды башкарган учун нөкөр Фрунзәә индизин бәрди.

Качан Врангәлди јуулап божолордо нөкөр Фрунзени: Украинада, база Крымда турган чээрүләрди башкарзын дәп тургусты.

Ончо Союз Республикалардын чээрү башкарып турган Советән аны Украинанын Советинә деләгат әдип чигарды.

1925 јылда аны С. С. С. Республикалардын Чээрў башкарып турган Советин председатели әдип тургускан.

Нөкөр Фрунзе: Орус Ком. Парт. Јаан Комитетин чләни, база Украинанын Коммунист Партиянын Јаан Комитетин чләни, база С. С. С. Республикалардын Јаан Башкаруу Комитетин Президиумнын чләни.

Өскө тил-лэ чиилгэн сөстөрди јарт ай- дып бэрип турганы.

Тегени качан кижі туткан учурды укпай
Арэст. бои алдынан турган јанга, јонго јарабас
кылынып турза аны токтозып турганы. Ток-
тозор аан аны јаргы эдери, тјрмээ отургузары база
кандый-кандый ишкэ салары.

Тэгэни орустап „Всероссийская Чрезвы-
В. Ч. К-а чайная Комиссия баштапкы сөс. Ончо Орус
јуртын туру. Чрезвычайная тэгэни
сүрэкэй кэрэктј башка учурлу туру. Комиссия тэ-
гэни ол кэрэкти башкарып турган улус ол эмээзэ уч-
рөждэние туру.

Тэгэни орустап „Государственное Поли-
Г. П. У. тическое Управление“ баштапкы сөс турган
Башкаруунын тэгэни туру.

Политическое тэгэни нэлэ башкаруунын албатынын
кэрэгиндэ кылынып турган кылыгы туру. Управление
эгэни ол иштәрди башкарып турганы туру.

Депутат.

Тэгэни јоннон чигартылу болуп бир кэрэкти башкарып турган кижн туру.

Делэгат.

Тэгэни бир кэрэкэ узака эмэс јонла чигарган кижн туру.

Инжэнэр.

Тэгэни нэлэ машинаны јазар кижн база јердэ јаткан алтынды, мөнгүнди, тэмнрди нэлэ-нэмэни билип табар ус кижн туру.

Инспекция.

Тэгэни нэлэ јоннын кэрэгнндэ бүдүрнп турган кэрэкти көрнп турган учрәждәннп туру.

Интеллигэнт.

Кижн-тегэни ол кижн бонын чагыбыла иштәбән јат бонын сагыжы-была сүмәзибилэ иштәнтәт.

Интернационал.

Тэгэни јер үстүннн ончо ишмәкчиләр јангыс союзна бириккәни.

Класс..

Тэгэни школодо ончо үрәнәтән бичикти канча-канча јылдарга үрәнәргә бөлүптәт, айдарда јыл заин ол бир бөлүктән үрәннп божодып турган кижн бир класстан божодып турганы туру. База класс тэгэни албатыны ук заин бөлүп турганы туру: ишмәкчи, буржуй-байлар, јоктулар.

Курс.

Тэгэни јаан школодо үрәнәтән бичиктәрди база јыл заин бөлүп салганы, айдарда кижн јылзаин бир бөлүктән үрәннп божодып турганы курс үрәннп божотконы.

Оборона. Тэгэни нэлэ жаманан ачу кымнан кижиг боин чэбэрлэп турганы. Государства боин лакиши чээрү мылтык жэпсээл—лэ чэбэрлэниптэт.

Президиум. Тэлэни кандый-кандый Комитетэ, Советэ члэндэрдин ортозынан чигарып туткан улус ончо кэрэктэри билип башкарып тур-андар.

Революция. Тэгэни турган јанды бузуп ордына өскө јан өскө учур тулуп албатыны башка јанла башкаарга јуулажип блаажип турганы. Революционэр кижиг тэгэни ол јанды тургузарга кичээн турган кижиг.

Республика. Тэгэни албатыны каан башкарып турган эмэс јон улустан чигартылу депутаттар башкарып турганы.

Студэнт. Тэгэни јаан школодо урэнип турган үрэнчик кижиг туру.

Комиссар. Тэгэни Совет башкаруула кандый-кандый јаан кэрэкэ тургускан кижиг. Албатынын Комиссары тэгэни Јаан учреждэнианы башкарып турган кижиг Комиссариат-тэгэни Государстванын бир кэрэгин башкарып турган учреждение.

Профессия. Тэгэни кижинин јангыс таскаган билип иштэп турган ижиг (стол јазары, бичик чиэри, јер иштэри) Профессионал-тэгэни кижиг јангыс иш иштэп таскаганы.

**Учредительное
собрание.**

Тэгэни буржуйлардын государ-
ствазында албатынын чигартылу
делэгатары жуулып турган учурды
ёскөлдөргө турганы. Бистин Совет
Государствада Октябрь революция болгон кийндэ ол
Учредилка - киргэн улус буржуй, дворян кижиге база
дэрэмнэдэги бай дэп айл жаратпай Ишмэкчилэ-Крестья-
ндардын Совет жуунын баштады.
